

ce, Martinschich Balázs, László Emese, Szántó Viktória, Zay Orsolya régészhallgatók; Libnár Balázs, Telekes Gergő, Vámos Erik. A terepi geodéziai munkát a Geoservice Kft. munkatársai végezték.

A leletanyag elsődleges feldolgozása és a dokumentáció összeállítására a visegrádi Mátyás Király Múzeumban zajlik Gróh Zsuzsanna, Szőke Éva restaurátorok, valamint Boruzs Katalin és Kocsis Edit régészek közreműködésével. A leletek konserválás és feldolgozás után kerülnek a Heves Megyei Múzeumi Szervezet Dobó István Vármúzeumába, Egerbe.

KOVÁTS ISTVÁN – MERVA SZABINA

81. Egervár, Vár (KÖH 39298) (Zala megye) Á, Kk, Kú, Ú

2010. december 08–23. és 2011. február 28.–március 17. között végeztük el a várkastély hasznosításához kapcsolódó beruházás miatt szükségessé vált megelőző feltárást, összesen 106 m²-nyi területen. A területen jelenlegi kutatást megelőzően régészeti feltárást 1960 nyarán Nagy Emese végzett. A 20. század derekán végzett munkálatok az épület építéstörténetével kapcsolatban nem nyújtottak minden kérdésre választ, ezért a jelenlegi kutatás célja a középkori járószintek meghatározása és az alapfalak kutatása. A munkálatok megkezdése előtt a beruházó engedély és szakfelügyelet nélkül földmunkával járó tevékenységet végzett a helyiség D-i, feltárássra kijelölt részén.

A kápolna K-i fala előtti területen húztunk egy 120 cm széles, É–D-i irányítású kutatóárkot, illetve a helyiség D-i végében, annak teljes szélességében szelvényt nyitottunk. A bontási munkálatok elején kiderült, hogy az 1960–1965 között zajló épületrekonstrukció folyamán a kápolna alapozását betonnal erősítették meg. Az alap kialakítása során a falak mentén 120 cm szélességben kitermelték a földet, ezáltal elpusztították a régészeti korú rétegeket és építészeti elemeket. A kápolna D-i részében emiatt a bolygatatlan felületre szűkítettük le a kutatást. Az É–D-i árok esetében a bolygatás határa az árok középvonaláig, illetve az árok É-i, 120 cm-es szakaszán annak teljes szélességére kiterjedt. Ezen a területen a bolygatatlan rétegek kutatásához az árok szélessége miatt szükség volt a bolygatott terület betöltésének eltávolítására is. A beton alatt közvetlenül két K–Ny-i irányítású fal jelentkezett. A D-i oldalon lévő fal építése az újkorra tehető, az alapja magasan helyezkedik el. Az É-ra eső fal kialakítása, alapozása, elhelyezkedése alapján folytatása a Nagy Emese által megtalált É-i szárny D-i falának, így korban a 16. századra datálható. A 2 kiásott falszakasz korát alátámasztja, hogy a 17. századi lőrészekkel rendelkező falba soha nem kötötték be őket. Az első fal fiatalabb, a második fal idősebb a ma is álló falnál. Az árok felső rétegeiben újkori agyagba rakott téglafal omladékát és átégett, vörös színű réteget találtunk, ez arra utalhat, hogy a kápolna Ny-i fala később a barokk korban épülhetett, a K-i zárófal előterében korábban más épületek helyezkedhettek el. A mélyítés során 2 középkori járószintet találtunk, továbbá sikerült 3, az alapozáshoz használt cölöp, valamint egy gerenda helyét megfigyelni. A összefüggő omladékos és járószintekkel rendelkező rétegsor alatt, a D-i szelvényrésznél hiátus mutatkozott a kultúrréteg-

ben. A bontás folyamán homogén fekete tözeges talajt találtunk, mely alatt leletet nem tartalmazó barnászörös átégett és szürke agyagos felület helyezkedett el. A forrásokból tudható, hogy a vár területét a 13–14. század után 100–150 évig nem használták, elképzelhető, hogy a tözeges réteg ebben az időszakban keletkezett, és így az alatta lévő réteg a késő Árpád-korra vagy Károly Róbert uralkodásának idejére tehető. A kutatóárok középső és É-i részén ugyanebből a rétegből került elő a korszakra datálható kerámia, ugyanakkor fiatalabb leletanyaggal keverten fordult elő. A 16. századi építkezések folyamán a korábbi korszak rétegeit részben megbolygatták, vagy pedig azokból nem került elő lelet, így nem jelenthető ki egyértelműen, hogy ebben a mélységben helyezkedett el a 13–14. században használt szint.

Az ÉNy-i raktárban 120 cm széles É–D-i és K–Ny-i irányítású (kereszt alakú) árkot jelöltünk ki. A fal mentén kb. 130 cm széles sávban a beton alap és annak készítésekor ásott árok értelmetlenné tette a kutatást, ezért a helyiség középső részén mélyítettük csak le a szelvényt. A bontásnál a törmelékek alatt barokk téglapládlót, késő középkori és kora újkori járószinteket tudunk elkülöníteni. A metszetfalak dokumentálásakor jól megfigyelhetőek voltak a vár történetében többször előfordult tüzesetek és építési időszakok nyomai. A bontás során egy középkori, kora újkori rétegekbe hatoló agyagba rakott újkori fal/pillér maradványát is megtaláltuk. A késő középkori, kora újkori rétegek alatt egy természetes tözeges sáv alól került elő a 13. századi vár paliszádfalához tartozó 5 cölöphely. A paliszádfal építéséhez ásott árok metszetén jól látható volt, hogy az építményt fennállása során egyszer megújították.

Az ÉNy-i bástyában is egy 130 cm széles É–D-i irányítású árkot jelöltünk ki. Az árkot 80 cm-es mélységig teljes területén kibontottuk, majd a rendelkezésre álló idő szűkössége miatt csak az É-i 160 cm×130 cm-es nagyságú részt mélyítettük le a tözegig. A metszetfalban látható rétegződésben itt is megfigyelhetőek voltak a hamus faszenes és törmelékes habarcsos rétegek. Ebben a helyiségben csak egy 17. századi járószintet tudunk elkülöníteni. A szelvény É-i részében sikerült lejutni az É-i fal alapozásáig. (A feltárást során ez volt az egyetlen olyan helyiség, ahol nem tették lehetetlenné a beton alapozással az eredeti alap kutatását.) A bástya építésekor – az É-i szárnytól eltérően – a téglafalat ráépítették a cölöpökre és nem alakítottak ki boltíveket. (A fal alatt elhelyezkedő cölöpöket a magas talajvízszint miatt nem lehetett kibontani.) Az eltérő építési technika arra utal, hogy a bástya nem az É-i szárnyal egy időszakra épült, hanem később. A fal előterében 3 cölöp és egy gerenda maradványait találtuk meg. A gerendát és az egyik cölöp egy kisebb darabját dendrokronológiai vizsgálat céljából kiemeltük.

Az udvaron a Ny-i szárny udvar felé eső oldalán is kialakítottunk egy 120 cm széles É–D-i irányítású árkot, melyet az É-i szárny D-i falának vonalában K-i, Ny-i és D-i irányban egyaránt kiszélesítettünk. A D-i fal alapozó boltíve alatt egy cölöp maradványait találtuk meg. A fal Ny-i szárnyhoz való viszonyát a beton alapozás miatt nem lehetett vizsgálni, a D-i fal Ny-i 1 m-es szakaszát a beton alap készítésekor elbontották, a vakolattól megszabadított falon semmilyen nyoma nem volt a bekötésének, feltételezhető, hogy a 16. századi Ny-i szárnya barokk átépítések idején köpenyfalazatot kapott. A D-i fal

félig megmaradt boltíves alapozása alól a tözezből Árpád-kori kerámia került elő. A metszettel dokumentálásakor látható volt, hogy a D-i fal feletti réteg a 20. századi építkezéskor visszatöltött törmelékből és hulladékból állt, alatta a D-i faltól É-ra lévő szelvényrészéből is sikerült a tözeges talajból Árpád-kori kerámiát gyűjteni. A szelvény D-i bővítés e során megtaláltuk a barokk téglapadló maradványait is. Az É-i szárny É-i falának alapozását is sikerült a D-i oldalról kibontani, a fal építési technikája megegyezik D-i párjával. Az É-i fal alapozása a magasabban elhelyezkedő alapú és eltérő technikával épített barokk fal mögött folytatódott. Az ÉK-i támpillér tövében is kialakításra került egy 120 cm széles É-D-i irányítású szelvény. A szelvény D-i részén É-i irányból részlegesen kibontottuk az É-i szárny É-i falát. A rendelkezésre álló idő rövidege miatt nem tudtunk az alapozásig lehatolni, de a felszínre került részletekből jól látszott, hogy a kápolnában tapasztaltaknak megfelelő módszerrel alakították ki a fal felmenő részeit. A szelvényben elhelyezkedő rétegek É-i irányban „lejtettek”, vélhetően a fal előterében húzódó várakok szélét találtuk meg. A metszetalban több rétegben habarcsos törmelékes rétegek helyezkedtek el. A felsőbb részen barokk járósínt sikerült megfigyelni. A szelvény K-i oldalán szintén egy újkori téglafalat találtunk, mely egy derítő fala lehetett. A szelvény alján egy magányos cölöp maradványa került elő, funkcióját a megkutatott terület kis mérete miatt nem lehetett pontosan meghatározni.

A várkapu előtt is nyitottunk 2 É-D-i irányítású 120 cm széles szelvényt. A 2 szelvény egy vonalban helyezkedett el, közöttük 1,5 m széles sáv maradt érintetlenül. A munkálatok során fokozatosan bontakozott ki a kapubástya, a szelvényt ennek megfelelően fokozatosan bővítettük. A bástya teljes kibontására idő hiányában nem került sor. A homlokkal síkját sikerült teljesen kibontani, ezen a részen a fal 20 cm-rel a jelenlegi járósínt alatt helyezkedett el, a két oldalfalból a mai szintől mért 70 cm-nyi mélységig a téglák nagy részét a bástya bontásakor kitermelték. Az építmény középső és K-re eső részét nem bontottuk ki, így nem sikerült megtalálni a bejárat pontos helyét, csak azt sikerült megállapítani, hogy az É-i szárnyhoz hasonlóan a betonlap építésekor a bástya Ny-i zárófalához kapcsolódó részét elbontották. A munkálatok során sikerült meghatározni a bástya alapozásának mélységét. A bástya óolász jellegű, ÉNy-i sarkában egy másodlagosan felhasznált 16. századi idomtéglat találtunk. A feltárás során előkerült kapubástya szerves részét alkotja várnak és abból a korszakból való, melyet az élményturisztikai fejlesztés keretében a nagyközönség számára bemutatni szándékoznak, ezért szükséges volna a mai járósínt – a közlekedést nem akadályozó módon – ezt az épített örökségi elemet is bemutatni.

A DNy-i raktár és bástya esetében 120 cm széles É-D-i illetve K-Ny-i irányítású kutatóárkokat jelöltünk ki. A bontási munkálatok elején kiderült, hogy az épület 20. századi rekonstrukciója folyamán az alap építésekor mindkét helyiségből teljesen kitermelték a földet, kutatható, bolygatatlan terület nem maradt.

A kapualj kutatásakor annak középvonalában egy K-Ny-i irányítású 120 cm széles szelvényt nyitottunk, a bontás során kiderült, hogy a betonlap létesítésekor itt is elpusztították a kutatható területeket.

Az előkerült leletek zömét kerámiák alkotják, koruk a 13. századtól a 18–19. századig terjed, nagy részük edénytöredék, de néhány kályhaszem- és kályhacsemperészlet is előkerült. Fémről készült leletek kisebb számban bukkantak elő, zömmel vaskapcsokat találtunk, de előkerült egy oldalpálcás zablá és egy bronz övveret is. A feltárt állatsontanyag mennyisége elenyésző. A leletek feldolgozása során megtörténik a járósíntek, rétegek korának pontos meghatározása. A pontos adatok ismeretében lehetőség nyílik arra, hogy a fennmaradt építészeti elemek felhasználásával hitelesen bemutatásra kerülhessen a középkori járósínt. A leletek a zalaegerszegi Göcseji Múzeumban kerülnek elhelyezésre.

VÁNDOR LÁSZLÓ

82. Emőd határa (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, U, N, Kk, Ú, I

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság 2011-ben elkészítette a „Hatvan (vez.)–Miskolc, Tiszai pu. (kiz.) vonalszakasz megvalósíthatósági tanulmányának és engedélyezési terveinek elkészítéséhez” című beruházáshoz kapcsolódóan az örökségvédelmi hatástanulmány Emödre vonatkozó részfejezetét. A tervezett beruházás Emödre vonatkozó része a Nyékládháza–Emőd közigazgatási határtól az Emőd–Csincse közigazgatási határig tartó vasút nyomvonalszakaszát érinti, melynek hossza 1760 m. A terepbejárásokat 2011. november 11-én, 16-án és 17-én végeztük.

Adorján 1 (KÖH 90747): Az Adorján tanyától kb. 380 m-re DNy-ra elhelyezkedő lelőhelyet frissen szántott területen azonosítottuk, itt néhány középső neolitikus kerámiát és paticsot gyűjtöttünk. É-D-i irányú kiterjedése kb. 30 m, K-i és Ny-i irányban ismeretlen mértékben folytatódik.

Adorján 2 (KÖH 90751): Az Adorján tanyától kb. 740 m-re DNy-a elhelyezkedő lelőhelyet frissen szántott területen azonosítottuk, itt néhány őskori kerámiát és paticsot gyűjtöttünk. É-D-i irányú kiterjedése kb. 45 m, K-i és Ny-i irányban ismeretlen mértékben folytatódik.

Adorján 3 (KÖH 90753): A Hejőkeresztúrra vezető út és a vasút találkozásának közelében, az egykori Búza-tanya környezetében elhelyezkedő lelőhelyet frissen szántott területen azonosítottuk, itt néhány ismeretlen korú paticsot gyűjtöttünk. É-D-i irányú kiterjedése kb. 80 m, K-i és Ny-i irányban ismeretlen mértékben folytatódik.

Adorján 4 (KÖH 90757): Emőd belterületétől É-ra, a Kulcsárvölgyi-pataktól 300 m-re É-ra elhelyezkedő lelőhelyet frissen szántott területen azonosítottuk, itt néhány ismeretlen korú paticsot gyűjtöttünk. ÉK–DNy-i irányú kiterjedése kb. 20 m, ÉNy-i és DK-i irányban ismeretlen mértékben folytatódik.

Bagolyvári dűlő V. (KÖH 72395): A lelőhely a Hatvan–Miskolc vasútvonal nyomvonalán található. Emőd belterületétől DNy-ra, az Emőd, Bagolyvár (KÖH 72389) néven ismert lelőhelytől 280 m-re DK-re található. A frissen szántott területen neolitikus kerámiát gyűjtöttünk. ÉK–DNy-i irányú kiterjedése kb. 200 m, DNy-i és ÉK-i irányban ismeretlen mértékben folytatódik.